

I. СУЧАСНИЙ БАТЬКО

У літературі, присвяченій сім'ї, нині часто наголошують на кризі батька. Сучасну цивілізацію називають, може трошки провокаційно, *цивілізацією без батька*⁵. Ось кілька поглядів зарубіжних і польських авторів про кризу батьківства. Усі вони однозначно наголошують на змінах, які відбулися у тому, як чоловіки переживають своє батьківство, а також у тому, як вони впливають на своїх дітей, особливо на синів.

А. Криза батьківства

Велика праця французьких авторів *Історія батька і його батьківства*⁶ розпочинається драматичними запитаннями: *Чи батько має майбутнє на Заході? (...) Чи ми не є свідками – співвинними або збайдужілими – руйнування батьківства? (...) Збільшення кількості розлучень і методів штучного запліднення призводять до того, що в багатьох випадках неможливо вказати на того єдиного мужчину, який є насправді батьком. Непокійть ще одне: чи збільшення фактів вільного співжиття не означає зникнення батьківства? Принаймні можна сказати, що образ батька став крихким: чи він вже не розвалився остаточно на друзки? Тепер вже не можна не замислюватися над питаннями (відповіді на них не є такими очевидними): Що означає бути батьком? Яка функція батька?*

⁵ С. Calvaruso, *Una società senza padre*, в: *Riscoprire il padre*, à cura di A. Lungo del e C. Pontalti, Roma 1986, с. 61.

⁶ *Historia ojców i ojcostwa*, праца zbiorowa pod red. J. Delumeau, D. Roche'a, Warszawa 1995.

⁷ Там само, с. 9.

Герман Буллінгер, німецький психолог і сімейний порадник, ставить подібні запитання: *З того часу, коли жінки стали матеріально незалежними від чоловіків, роль годувальника родини вже не є незамінною. Виникає запитання: для чого чоловік взагалі потрібний? Чи він вже не зайвий? Багато жінок самі виховують дітей. Чудово дають собі раду без батька, а може навіть і краще⁸.*

Сучасна криза ролі батька вирішальним чином вплинула на зміну ролі чоловіка в сім'ї. Про це говорить соціолог Хельга Просс: *Місце всемогутнього батька посів відсторонений батько. Він вже не чинить владу над «своїми людьми» і не є активним партнером. Так виглядає, що на практиці роль батька не пов'язана ані з великим зусиллям, ані з особливою участю. Очевидно, саме тому багато татів і дітей усіх вікових груп чужі одне одному. Тати цього не усвідомлюють. Вони наївно думають, що виконали свої обов'язки як «годувальника сім'ї», як судді в сімейних конфліктах, як товарища на забавах і прогулянках⁹.*

Свідчення священика Габріеля Бунге звучить схоже. Автор звертає увагу на те, що втеча чоловіків від батьківства зазвичай призводить до залежності від інших авторитетів, найчастіше дуже сумнівних: *Постать батька і саме батьківство (...) в останні десятиріччя увійшли в глибоку кризу. Зрештою, це саме можна сказати і про роль матері. Живемо в епоху без татів і мамів. Таке становище багато людей хвалять, називаючи його визволенням. (...) Але, як завжди в подібних ситуаціях, така ситуація не залишається без наслідків. Людина не витримує життя в порожньому*

⁸ Цит. за: Н. Bullinger, *Meżczyzna czy ojciec? Rodzić po ludzku*, Niezależna Oficyna Wydawnicza, Warszawa 1997, с. 191. У 1996 р. в Австрії, Данії і Франції поза подружніми стосунками народилося 40% дітей, в Ісландії – 60%. Див. *Biuletyn KAI*, 30 IX 1997, с. 28. 70% молодих американців вважають, що мати дітей у нешлюбних стосунках не суперечить моральності. Див. J. P. Mroczkowska, *Promise Keepers, czyli rehabilitacja ojcostwa*, «Więź», 5/1998, с. 83.

⁹ Н. Pross, *Die Maenner*, Reinbek bei Hamburg 1978, с. 135-136.

просторі. І відразу з'являються замітники батька, які обіцяють заповнити утворену порожнечу. Такими заміниками батьківства заповнена не тільки політична сцена. Не піддаючи сумнівам добрих намірів багатьох сучасних гуру й інших заміників постаті батька, слід поставити важливе запитання, чи вони стають на висоті свого завдання. Так народжується слушна підозра, чи щойно «визволені» люди, йдучи за своїми «новими татами», не наражаються на ще більше поневолення¹⁰.

Й. МакДовелл, популярний американський автор книжок, присвячених подружжю, сімейному життю і вихованню дітей, звертає увагу на незрілість родинної структури, яка полягає у домінуванні матері і нестачу участі батька, що призводить до формування сильних жінок і слабких мужчин. У наступному поколінні домінуючі жінки виходять заміж за пасивних мужчин – і в ще наступному поколінні створюється замкнуте коло, яке закарбовує існуючу кризу подружжя, сім'ї, батьківства і материнства. Нерозуміння ситуації призводить до того, що помилки одного покоління майже автоматично переходять на наступне. У сучасній культурі більшість чоловіків певною мірою піддаються впливам проблеми пасивного, байдужого, відсутнього батька. Ця проблема запустила в нашій культурі глибоко закорінений цикл. Домінуючі жінки виходять заміж за пасивних чоловіків і, як наслідок, з таких подружжів походять домінуючі дочки і пасивні сини. Цей цикл повторюється знову і знову. В наступному поколінні проблеми нашаровуються і наслідки поганого образу себе самого стають ще більш нищівними. Сьогодні це вже переростає в епідемію¹¹.

¹⁰ G. Bunge, *La paternità spirituale*, Edizioni Qiqajon, Magnano 1991, с. 17.

¹¹ J. McDowell, *Jego obraz. Mój obraz*, Towarzystwo Krzewienia Etyki Chrześcijańskiej, Kraków 1990, с. 92.

Мері Пітч, відома англійська психолог, мати кількох дітей, у яких вона уважно спостерігала потребу батька, стверджує, що суспільство дуже часто недооцінює незамінної ролі батька в житті дітей. (...) Сумно спостерігати, як у багатьох суспільних середовищах прекрасна роль батька помалу знівельовується. Батька вважають тільки тим, хто матеріально забезпечує сім'ю, годує й одягає дітей. Ситуація стає трагічною в тих суспільних колах, де батька вважають непотрібним для дитини. (...) Дві світові війни, економічна криза, воюючий фемінізм, легкий доступ до контрацепції, засоби масової інформації, модні тренди і напружена праця разом з іншими суспільними проблемами стають великою загрозою для батька¹².

Йосиф М. Верлінде, священик згромадження св. Йосифа, описує кризу батька в контексті питання: чому так багато молодих людей у Європі сьогодні захоплюються релігіями Сходу? Ось його відповідь: Це пов'язано з кризою батьківства. Роль батька у психологічному розвитку дитини полягає в тому, що він допомагає дитині знайти саму себе, відриваючи її від матері. Якщо батька немає або його бракує, або він часто застосовує силу, то дитина не може самовизначитись і повертається до лона матері. Не будучи впевненою у собі, вона шукатиме обхідних шляхів розвитку. Легко здогадатися, що в культурі, яка переживає кризу батька, розпочнеться криза релігії, – релігії, яка проповідує Бога як Отця. Якщо молода людина у підлітковому віці не зможе визначити свого ставлення щодо батька, то це провадить також до кризи її зв'язку з Богом-Отцем. Молоді люди, які шукають самих себе і переживають труднощі в стосунках із батьком, дуже часто є податливими до релігій Сходу. До пошуків самоідентичності може підштовхувати

¹² M. Pitches, *Miejsce ojca. Ojcostwo w zamyśle Bożym*, Wydawnictwo M, Kraków 1993, s. 15, 65-66.